

УДК 81'36:811.133.1

ПРОБЛЕМА ВЖИВАННЯ КОМИ В РІЗНИХ ГРАМАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЯХ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Ковальчук О.П.

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка

У статті висвітлено і проаналізовано погляди відомих вітчизняних та зарубіжних лінгвістів щодо проблеми вживання коми у французькій мові. Аналіз довів, що більшість пунктуаційних знаків вживаються в однакових випадках, як у французькій, так і в українській мовах. Деякі труднощі викликає вживання коми, тому що саме у застосуванні цього знаку існує більше розбіжностей у двох мовах. Але крім розбіжностей існують багато спільних випадків вживання коми. На основі узагальнення досліджень розкрито основні завдання і правила, якими повинен керуватись учитель в процесі навчання вживанню знаків пунктуації французької мови.

Ключові слова: кома, знаки пунктуації, навчання, французька та українська мови, розбіжності, вживання, граматичні конструкції.

Постановка проблеми. В наш час тяжко заперечити важливість вивчення іноземної мови. Зліт людського інтелекту, світовий соціально-економічний прогрес і тенденція до мирної співпраці та об'єднання держав визначають всю **актуальність** даного питання. Сучасність висуває свої вимоги щодо викладання іноземних мов. Важливою умовою використання даних психології та методики у цій галузі є застосування їх досягнень на практиці, тобто удосконалення педагогічної майстерності викладачів вузів та вчителів при бездоганному володінні іноземною мовою [5, с. 41].

В зв'язку із зміною вимог до навчання іноземної мови в середніх загальноосвітніх навчальних закладах школярі, які закінчують школу, повинні володіти не тільки усною мовою, вміти читати, розуміти іноземну мову на слух, але також володіти в межах програмних вимог писемним мовленням. Оскільки питання писемного мовлення постало в останні роки, методика навчання французької мови не висвітлює того, як вчити учнів і, навіть, студентів пунктуації писемного французького мовлення. Це пояснює актуальність і необхідність розробки методики навчання пунктуації тим більше, що і в вузівських підручниках нормативної граматики питання використання коми не висвітлене в достатній мірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо стану розробки даної проблеми, то в лінгвістичному плані було проаналізовано роботи Л.Г. Веденіної, Н.А. Шигаревської, Є.А. Реферовської, А.К. Васильєвої, які достатньо досконало висвітлюють питання використання коми, але перш за все відсутнє порівняння застосування знаків пунктуації.

Аналізуючи судження Е.К. Нікольської, Л.І. Ілії, Е.О. Костецької і інших дослідників, щодо формулювання мети пунктуації як розділу синтаксису і щодо формулювання принципів застосування знаків пунктуації, можна стверджувати, що вживання знаків пунктуації у двох мовах, що порівнюються, базується на різних принципах. У французькій мові є сталі правила, але багато залежить від інтонації, тоді як в українській мові вона ґрунтується на смислових, логічних відповідностях між членами речення (особливо це стосується вживання коми). *Virgule* від лат. «*virgula*» – маленька палочка [4, с. 108].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Крім того, в практичних посібниках,

підручниках для шкіл та вищих навчальних закладів, відсутні методичні поради щодо використання знаків пунктуації у двох мовах. Оскільки пунктуація французької мови досить складно побудована, за свідченням деяких лінгвістів, на інших принципах, то постає питання про розробку практичних рекомендацій, які були б окремо сформульовані для середньої школи і вищих навчальних закладів, так як на даний час студенти педагогічних навчальних закладів взагалі не вивчають жодних правил вживання знаків пунктуації, зокрема коми, під час навчання іноземної мови.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є висвітлення питання використання коми як знаку пунктуації в різних граматичних конструкціях французької мови, використання коми в художніх творах української мови та порівняння вживання коми в аналогічних граматичних конструкціях двох мов; розробка певного мінімуму правил, перш за все стосовно коми, для того, щоб у писемному мовленні уникнути помилок неправильного застосування знаків пунктуації.

Виклад основного матеріалу. Одним з елементів писемного мовлення є пунктуація, яка допомагає зрозуміти зміст того, що людина пише. Значна частина використання знаків пунктуації збігається у двох мовах, тобто в рідній мові і у французькій мові. Пунктуація служить засобом позначення на письмі умовними знаками смислового та інтонаційного поділу мовлення. Тобто за допомогою знаків пунктуації позначаються паузи, інтонація, наголос, які властиві розмовній мові.

У французькій мові знаки пунктуації такі самі, як і в українській. Вони служать:

1) для позначення смислового та інтонаційного поділу (членування) мовлення, тобто меж речення, а також для розподілу речення на частини, або відрізки, які мають цілісний смисл;

2) для вираження відношення того, хто говорить до висловлювання, тобто основної модальності речення; ствердження, питання, вимоги, для вираження емоцій, що супроводжують мовлення.

Знаки пунктуації повинні, таким чином, служити для передачі всіх ритмічно-мелодійних засобів мовлення, що призначені для його інтонаційного поділу.

У французькій мові система знаків пунктуації базується, переважно, на природних паузах

в усному мовленні, тоді як в українській мові – головним чином вона ґрунтується на смислових відношеннях між членами речення. Тому ці дві мови представляють суттєву різницю у вживанні знаків пунктуації, особливо у вживанні коми. Правила французької пунктуації для інших знаків (крім коми) однакові.

Вживання коми у французькій мові побудоване на логічних і синтаксичних відношеннях у реченні в меншій мірі, порівняно з українською мовою, і перш за все передає емоційний поділ мовлення. Вживання коми більш підпорядковане наміру того, хто говорить, ніж в українській мові. У французькій мові кома вживається рідше і допускається більша свобода у її вживанні [1, с. 83].

Це не означає, що вживання коми довільне, але правила вживання коми можуть бути сформульовані як найбільш звичайні, переважаючі, але які допускають деякі відхилення від них. Вживання коми у французькій мові має, все ж таки, важливе значення для правильного розуміння тексту. Відрізняють пунктуацію логічну, яка підпорядкована системі правил і пунктуацію експресивну, яка не підпорядкована встановленим правилам, але підпорядкована стилістичному задуму. Використання знаків пунктуації допускає певну свободу у їх вживанні. Деякі письменники вживають велику кількість ком, крапок, двокрапок і т. д., інші керуються помірністю у їх використанні.

Французькі дослідники розглядають пунктуацію як засіб уточнення смислу фрази шляхом членування на синтагми для того, щоб зробити її максимально зрозумілою для читача. Інформація, що передається за допомогою пунктуативних знаків, вважається незначною. Автор спеціального дослідження французької пунктуації Сансін стверджує, що письмове мовлення (писання) може не користуватися знаками, посилаючись на те, що тривалий час людство обходилося без них, але тут же наводить фрази, смисл яких залежить саме від знаків і спотворюється після зміни їх позиції.

Grâce, pas prendre (казнить нельзя, помиловать).

Grâce pas, prendre (казнить, нельзя помиловать).

До речі, епіграфом до своєї роботи, той самий Сансін використав висловлювання французького історика Мішле: «*Il suffit du déplacement d'une virgule pour dénaturer le sens de ma pensée*».

Французькі лінгвісти співвідносять пунктуацію з інтонацією фрази, вважаючи, що кожен знак обов'язково відповідає паузі, а іноді і зміні в мелодії фрази.

«La ponctuation sert à marquer, à l'aide des signes, les pauses et les inflexions de la voix dans la lecture».

«La ponctuation indique l'emplacement où l'on doit faire des pauses lorsqu'on le lit à haute voix et la nature de ces pauses».

«Tout signe de ponctuation, même une virgule, correspond à un arrêt de la voix et du sens» [8, с. 365].

Ця точка зору висловлювана ще в XVIII ст. автором «Енциклопедії» Д. Дідро.

Російські лінгвісти, як зауважує Л.Г. Веденіна, будують обґрунтування своїх точок зору на інших позиціях. На основі експериментальних спостережень вони прийшли до висновку, що пунктуація складає окрему систему і вона, як

система співвіднесена з тим, що є в усному мовленні [6, с. 127].

Бувають випадки прямої відповідності між інтонацією і засобом розташування тексту, але взагалі не існує підстав стверджувати, що усна форма мовлення відповідає письмовій. Наприклад, неможливо знайти інтонаційний еквівалент дужок.

Французькі лінгвісти докоряють французьким письменникам незнання правил пунктуації або недбале ставлення до них «...*beaucoup d'écrivains de valeur eux-mêmes, et cela est vrai aujourd'hui, ne connaissent pas cette partie de grammaire. Pour faire un bon livre, il faut non seulement bien penser et bien écrire, mais aussi bien ponctuer*».

Українського читача, що звик до точних правил пунктуації, встановлених традицією і що суворо виконується, дивує вільне використання коми у французькій мові.

Порівнюючи речення лівої та правої колонки, ми бачимо, що в одних і тих самих синтаксичних умовах – однорідні члени речення, розділені сполучником *et* (1,1a), між підметом і присудком простого речення (2,2a), в складному реченні з підрядним означенням (3,3a), а також зі вставними словами (4,4a) – кома вживається, але може бути відсутня.

З комою	Без коми
1) <i>Mme Aubain s'y décida, et eut tout de suite repris sa fille à la maison, sans le climat de Pont-l'Evêque.</i>	1a) <i>Il baissait le mufle, se couait les cornes et tremblait de fureur en beuglant horriblement.</i>
2) <i>Les tests sévères et les nombreux contrôles auxquels sont soumis tous nos produits, garantissent une qualité constante et des teintes rigoureusement suivies.</i>	2a) <i>La réalité qu'on a définie au début de cette note sous les noms de langue et système est un fait. La réalité du continuum sur lequel travaille l'historien en est un autre.</i>
3) <i>Les murs seraient des placards de bois, dont les ferrures de cuivre lui-riraient.</i>	3a) <i>Que se prépare-t-il au juste pour aujourd'hui 14 heures au Palais d'Orsay, sous les plafonds dont je n'ai pas utilisé la photographie sur la première page de mon journal.</i>
4) <i>Rameau, par exemple, rédigeait son «Traité de l'harmonie réduite à ses principes naturels», en voisin des Encyclopédistes.</i>	4a) <i>Je récusé par exemple l'idée d'un Peter accouchant d'une conscience politique: il en possède une dès le début.</i>

З точки зору Л.Г. Веденіної це дає підставу стверджувати, що французьке речення не знає стабільних правил використання коми. «Характерна риса сучасного французького синтаксису – надзвичайна своєрідність, свобода та діяльність в поводженні з комою» [2, с. 98]. «Використання коми відноситься до області стилістичного синтаксису, кома служить засобом відображення на письмі індивідуально-інтонаційного забарвлення фрази, вільно використовується для суб'єктивно-емоційного розчленування її...» [3, с. 113].

Правильність вживання коми між підметом і присудком, дієсловом та прямим додатком найбільш вражає нашу мовну свідомість, яка сформувалася на досвіді і нормах та зразках рідної мови. Свобода у використанні коми у французькій мові – це свобода відносна. В реченні цей знак є необхідним для вираження смислу висловлювання.

Порівнюємо приклади у двох колонках:

1) <i>Les voyageurs, qui avaient faim demandèrent à manger.</i>	1a) <i>Les voyageurs qui avaient faim demandèrent à manger.</i>
2) <i>Entends ma chère, entends.</i>	2a) <i>Entends, ma chère, entends.</i>
3) <i>J'étais parti, depuis longtemps on m'attendait.</i>	3a) <i>J'étais parti depuis longtemps, on m'attendait.</i>
4) <i>Des lignes, qui s'entrecroisent, se mêlent et se démèlent.</i>	4a) <i>Des lignes qui s'entrecroisent, se mêlent et se démèlent.</i>

І насправді, відсутність коми суттєво змінює смисл так само, як і її переміщення. Розглянемо приклади 1 і 1a: в першому випадку – попросили їсти не всі подорожуючі, а лише ті з них, котрі були голодні. Тоді як варіант 1a без коми узагальнює – їсти попросили всі подорожуючі, вони зголодніли. Використання коми замість нульового знаку може змінити відношення між особами: *ma chère – ma, котру чують* (варіант 1), або *та, котра чує* (варіант 1a).

Перенесення коми також впливає на смисл і структуру речення. На прикладі 3, кома в другій позиції відносить ознаку до іншої особи і в першому випадку «*depuis longtemps*» характеризує дію якоїсь третьої особи «*мене довго чекали*». В другому випадку – обставина стосується дієслова першої особи «*я поїхав давно, мене чекали*». На прикладі 4, спостерігаємо, що у зв'язку з переміщенням коми, означення стає дієсловом: «*Пересекаючієся линии соединяются и разъединяются*».

Французькі автори вважають кому знаком паузи, функція якої полягає в розділенні однорідних членів речення або окремих членів, не пов'язаних з реченням граматично [7, с. 129].

Л.Г. Веденіна наголошує, що функції коми в реченні складніші і різноманітніші, ніж вважають французькі лінгвісти. Вони визначаються декількома факторами, і перш за все позицією цього знака в реченні.

Список літератури:

1. Васильева Н.М. Синтаксис простого предложения в современном французском языке / Н.М. Васильева – М.: Просвещение, 1983. – 213 с.
2. Веденіна Л.Г. Спорный вопрос пунктуации французского языка / Л.Г. Веденіна // Филологические науки. – 1997. № 6. – С. 94-101.
3. Веденіна Л.Г. Пунктуация французского языка / Л.Г. Веденіна – М.: Высшая школа, 1978. – 158 с.
4. Илья Л.И. Грамматика французского языка / Л.И. Илья – М.: Высшая школа, 1964. – 288 с.
5. Ковальчук О.П., Ковальчук В.Д. Застосування принципу опори на рідну мову в процесі викладання французької мови на початковому етапі навчання / О. Ковальчук, В. Ковальчук // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – Вип. 39, 2013. – С. 41-43.
6. Николаева Т.М. Интонация сложного предложения в славянских языках / Т.М. Николаева – М.: Просвещение, 1968. – 239 с.
7. Реферовская Е.А. Теоретическая грамматика французского языка. Синтаксис / Е.А. Реферовская – М.: Просвещение, 1982. – 267 с.
8. Юзьвяк О.О., Ковальчук О.П. Мотивація як складова частина професійної спрямованості навчання майбутніх вчителів, що вивчають французьку мову як другу іноземну / О. Юзьвяк, О. Ковальчук // Молодий вчений. – 2017. – № 4.3(44.3). – С. 299-302.
9. Sève A., Perrot J. Dictionnaire orthographique et grammatical / A. Sève, J. Perrot – Paris: Ed. Orthovert, 1968. – P. 438.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оскільки застосування пунктуації пов'язане з граматичними конструкціями, з їх засвоєнням, то в методичному плані разом з навчанням граматичного матеріалу, особливо при вивченні синтаксису французької мови, необхідно одночасно вчити студентів та учнів граматичних правил, які пропонуються спеціально для студентів вузів і, окремо, для учнів шкіл.

Для школярів слід пропонувати наступні правила: а) кома між однорідними членами речення; б) виділення комами звертань; в) відсутність коми перед сполучником «*et*»; г) відсутність коми перед підрядним реченням-додатком. Для студентів правила дещо ускладнюються: а) кома між однорідними членами речення; б) виділення комами звертань; в) виділення комами обставин місця і часу; г) кома між частинами безсполучникового складного речення; д) виділення комами підрядних обставинних речень на початку і в середині речення; е) відсутність коми перед підрядними реченнями-додатками; є) вживання коми у прямій мові.

Вправи, які можна рекомендувати з метою засвоєння цих правил наступні:

- 1) аналіз і пояснення знаків пунктуації у французьких реченнях;
- 2) диктанти, в яких необхідно самостійно застосовувати знаки пунктуації;
- 3) переклад речень з рідної мови на французьку, у яких вживання коми відрізняються і в яких співпадають.

Отже, можна зробити висновок, що необхідно докласти зусиль педагогам, лінгвістам і методистам, щоб розробити методичні поради для навчання пунктуаційних знаків. У зв'язку з актуальністю писемного мовлення у школі необхідно провести ряд змін у програмі навчання іноземної мови і ввести пунктуацію в курс іноземної мови як у школі, так і у вищих навчальних закладах.

Ковальчук О.П.

Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко

ПРОБЛЕМА УПОТРЕБЛЕНИЯ ЗАПЯТОЙ В РАЗЛИЧНЫХ ГРАММАТИЧЕСКИХ КОНСТРУКЦИЯХ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье проанализированы взгляды известных отечественных и зарубежных лингвистов, касающихся проблемы употребления запятой во французском языке. Анализ доказал, что большинство знаков пунктуации употребляются в одинаковых случаях, как во французском, так и в украинском языках. Некоторые трудности вызывает употребление запятой, так как именно в употреблении этого знака существует больше различий в двух языках. Но кроме различий, существует много общих случаев употребления запятой. В итоге обобщения исследований раскрыты основные задачи и правила, которыми должен руководствоваться учитель в процессе обучения употреблению знаков пунктуации французского языка.

Ключевые слова: запятая, знаки пунктуации, обучение, французский и украинский языки, различия, употребление, грамматические конструкции.

Kovalchuk O.P.

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

PROBLEM OF USE OF COMMA IN VARIOUS GRAMMATICAL CONSRTUCTIONS OF FRENCH LANGUAGE

Summary

The views of famous national and foreign linguists on problem of use of comma in french language has been discussed and analyzed in the article. Analysis has shown that most punctuation marks are used in identical cases, both in French and in Ukrainian. Some difficulties cause the use of commas, because it is precisely in the use of this sign there are more differences in two languages. But apart from the discrepancies, there are many common cases of comma use. Based on generalization of studies the principal tasks and rules have been revealed which the teacher has to use during teaching of use of punctuation marks of French.

Keywords: comma, punctuation marks, teaching, french and ukrainian languages, differences, use, grammatical constructions.